

УДК 323.15(=161.2)-049.3:341.346“1972/1973”
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/92-2-4>

Богдан ПАСКА,

orcid.org/0000-0002-5452-5254

доцент кафедри історії України і методики викладання історії
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) *bohdan.paska@cpni.edu.ua*

Лілія БАСІСТА,

orcid.org/0009-0003-0315-5323

студентка II курсу магістратури факультету історії, політології і міжнародних відносин
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) *lilii.basista.20@pnu.edu.ua*

Наталія ШЕПІТАК,

orcid.org/0009-0003-9415-5205

студентка I курсу магістратури факультету історії, політології і міжнародних відносин
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) *nataliia.shepitak.21@pnu.edu.ua*

ЗАХОДИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ЩОДО ПІДТРИМКИ ПОЛІТВ'ЯЗНІВ ПІД ЧАС РЕПРЕСИВНОЇ ХВИЛІ 1972–1973 РР.

Метою статті є комплексний аналіз реакції української діаспори на другу хвилю арештів українських дисидентів у 1972–1973 рр., що була відповіддю радянської влади на активізацію правозахисного руху в УРСР. Методологічною основою статті виступили принципи об'єктивності, історизму, всебічності, наступності, а також комплекс загальнонаукових та спеціально-історичних методів. У роботі використано методи аналізу та синтезу, проблемно-хронологічний, ретроспективний, метод порівняння й зіставлення інформації з різних джерел. Основу джерельної бази становлять документи із Галузевого державного архіву Служби безпеки України (ГДА СБУ), матеріали емігрантських періодичних видань. Автори приходять до висновку, що хвиля репресій 1972–1973 рр. стала одним із наймасштабніших ударів радянської каральної системи по українському дисидентському руху, що засвідчило прагнення тоталітарного режиму остаточно придушити будь-які прояви національного і культурного опору. У цих умовах саме українська діаспора виступила потужним чинником міжнародної солідарності з переслідуваними інтелектуалами, митцями та правозахисниками в УРСР. Важливу роль відіграли структури Світового конгресу вільних українців, Українського конгресового комітету Америки, Української інформаційної служби «Смолоскип», які організовували маніфестації, пресконференції, культурно-просвітницькі заходи та звернення до міжнародних інституцій. Створення спеціалізованих об'єднань надало цій діяльності системності та стало важливим етапом структурування українського правозахисного руху за межами батьківщини. Завдяки зусиллям діаспорних середовищ питання про порушення прав людини в Україні набуло міжнародного розголосу, а імена українських політв'язнів стали відомими на світовій арені. Діяльність українських емігрантських організацій сприяла не лише формуванню об'єктивнішого уявлення про стан свободи слова і совісті в СРСР, але й підживлювала моральну стійкість дисидентського руху всередині України. Активна позиція української діаспори в роки репресивної хвилі 1972–1973 рр. засвідчила її роль як важливого комунікатора між українським визвольним рухом і міжнародною спільнотою.

Ключові слова: український дисидентський рух, радянські репресії, Комітет державної безпеки (КДБ), справа «Блок», українська діаспора, Ярослав Стецько, Світовий конгрес вільних українців (СКВУ).

Bohdan PASKA,

orcid.org/0000-0002-5452-5254

*Associate Professor at the Department of History of Ukraine and Methods of Teaching History
Vasyl Stefanyk Carpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) bohdan.paska@cnu.edu.ua*

Lilia BASISTA,

orcid.org/0009-0003-0315-5323

*2nd year master's student at the Faculty of History, Political Science and International Relations
Vasyl Stefanyk Carpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) liliia.basista.20@pnu.edu.ua*

Natalia SHEPITAK,

orcid.org/0009-0003-9415-5205

*1st year master's student at the Faculty of History, Political Science and International Relations
Vasyl Stefanyk Carpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) nataliia.shepitak.21@pnu.edu.ua*

MEASURES OF THE UKRAINIAN DIASPORA TO SUPPORT UKRAINIAN POLITICAL PRISONERS DURING THE REPRESSIVE WAVE OF 1972–1973

The aim of the article is a comprehensive analysis of the reaction of the Ukrainian diaspora to the second wave of arrests of Ukrainian dissidents in 1972–1973, which was the response of the Soviet authorities to the activation of the human rights movement in the Ukrainian SSR. The methodological basis of the article was the principles of objectivity, historicism, comprehensiveness, continuity, as well as a complex of general scientific and special historical methods. The work used methods of analysis and synthesis, problem-chronological, retrospective, comparison and comparison of information from various sources. The basis of the source base is documents from the Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine (SSA SSU), materials from émigré periodicals. The authors conclude that the wave of repressions of 1972–1973 was one of the most massive blows of the Soviet punitive system against the Ukrainian dissident movement, which testified to the totalitarian regime's desire to suppress finally any manifestations of national and cultural resistance. In these conditions, the Ukrainian diaspora acted as a powerful factor in international solidarity with persecuted intellectuals, artists, and human rights activists in the Ukrainian SSR. An important role was played by the structures of the World Congress of Free Ukrainians, the Ukrainian Congressional Committee of America, and the Ukrainian Information Service "Smoloskyp," which organized demonstrations, press conferences, cultural and educational events, and appeals to international institutions. The creation of specialized associations gave this activity a systematic nature and became an important stage in structuring the Ukrainian human rights movement outside the homeland. Thanks to the efforts of diaspora circles, the issue of human rights violations in Ukraine gained international publicity, and the names of Ukrainian political prisoners became known on the world stage. The activities of Ukrainian émigré organizations contributed not only to the formation of a more objective understanding of the state of freedom of speech and conscience in the USSR, but also fueled the moral stability of the dissident movement within Ukraine. The active position of the Ukrainian diaspora during the years of the repressive wave of 1972–1973 demonstrated its role as an important communicator between the Ukrainian liberation movement and the international community.

Key words: *Ukrainian dissident movement, Soviet repressions, Committee for State Security (KGB), "Bloc" case, Ukrainian diaspora, Yaroslav Stetsko, World Congress of Free Ukrainians (WCFU).*

Постановка проблеми. Репресивна хвиля 1972–1973 рр., спрямована радянськими каральними органами проти українського дисидентського руху, стала одним із наймасштабніших ударів по інтелектуальному та культурному потенціалу України доби неосталінізму. Ці події викликали широкий резонанс серед української еміграції, яка, перебуваючи поза межами Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР), сприймала боротьбу вітчизняних дисидентів як продовження визвольних змагань українського народу. Попри це, питання організованої та системної діяльності українських діаспорних струк-

тур на підтримку політв'язнів залишається недостатньо висвітленим у сучасній історіографії. У наукових працях переважно зосереджено увагу на репресивних механізмах радянської влади чи індивідуальних долях репресованих, тоді як внесок діаспорних інституцій у міжнародну кампанію солідарності з переслідуваними українськими інтелектуалами розглянуто фрагментарно. Відсутність цілісного аналізу організаційних форм, масштабів і результатів акцій української діаспори зумовлює актуальність комплексного дослідження цієї проблеми, що дозволить повніше оцінити вплив закордонних українських спільнот на

формування міжнародної громадської думки щодо порушення прав людини в Українській Радянській Соціалістичній Республіці (УРСР) у 1970-х рр.

Аналіз основних досліджень. Джерельну базу дослідження становлять матеріали з Галузевого державного архіву Служби безпеки України (ГДА СБУ), а також публікації емігрантської газети «Свобода». До історіографії проблеми відносимо праці сучасних українських дослідників – Богдана Паски «Феномен міжнародних кампаній на захист українського дисидента Валентина Мороза (1970–1979 рр.)» (Паска, 2016), Романа Ключка «Невидима битва. Як дисиденти боролися за незалежність України» (Ключко, 2023), Ростислава Сегеди та Діани Карпішиної «Репресії проти авторів «Українського вісника» 1972–1973 рр.» (Сегеда, Карпішина, 2020), а також дисертаційне дослідження науковця Руслана Сіромського (Сіромський, 2021).

Мета статті – дослідити реакцію, форми й масштаби діяльності української діаспори у відповідь на другу хвилю арештів дисидентів в УРСР у 1972–1973 рр.

Виклад основного матеріалу. У другій половині ХХ ст. сформувався український опозиційний рух, основою якого було середовище інтелігенції. Становлення дисидентства було зумовлено здійсненням радянським керівництвом політики русифікації, в результаті чого молодь почала об'єднуватися навколо ідей боротьби за відродження національних, культурних, історичних традицій українського народу (Данилюк, Бажан, 2000: 41). У серпні 1971 р. працівниками Комітету державної безпеки (КДБ) було порушено кримінальну справу проти дисидентів, які займалися виготовленням і поширенням самвидавного нелегального часопису «Український вісник». Задля реалізації запланованих репресивних дій, передбачених під час розробки українських дисидентів у рамках секретної справи «Блок» радянська владна верхівка прагнула використати контакти українських дисидентів із емігрантськими організаціями, щоб дискредитувати перших у суспільстві (Зайцев, 2015–2026: 116).

Приводом для вчинення погрому української інтелігенції став приїзд до УРСР учасника діаспорної структури Спілки української молоді (СУМ), громадянина Бельгії, студента Ярослава Добоша та його комунікація з представниками дисидентського руху у Києві та Львові. Так, 4 січня 1972 р., під час спроби виїхати зі Львова потягом «Москва–Прага», держслужбовці зняли студента на станції Чоп, а причиною назвали нібито неправильне оформлення документів. Голова КДБ при

Раді Міністрів (РМ) УРСР Віталій Федорчук доповів Першому секретарю Центрального комітету (ЦК) Комуністичної партії України (КПУ) Петру Шелесту про висунуту Я. Добошу підозру в намаганні вивезти за кордон матеріали, створені українськими дисидентами, та про можливі записи, що містять відомості про військові об'єкти, розташовані на території Львова (ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1032. Арк. 52–54).

Відповідно до оперативно-розшукових заходів КДБ при РМ УРСР 12 січня 1972 р. розпочато реалізацію справи «Блок». Того ж дня проводилися обшуки в Києві, а саме в помешканнях дисидентів Івана Світличного, Євгена Сверстюка, Василя Стуса, Надії Світличної, Оксани Мешко та ін. Паралельно труси відбувалися і у Львові, зокрема в квартирах В'ячеслава Чорновола, Стефанії Шабатури, подружжя Ігоря та Ірини Калинців, Івана Геля, Михайла Осадчого і т. д. Так, під час обшуків у квартирі С. Шабатури було знайдено та вилучено фотоапарат «Мінокс» та фотоплівки до нього, «антирадянські» тексти авторства Валентина Мороза «Серед снігів», В. Чорновола «Як і що обстоює Богдан Стенчук», збірку поезій Миколи Холодного «Крик з могили» та ін. (ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1032. Арк. 138–142).

Паралельно з проведеними обшуками у Львові та Києві слідчі продовжували допитувати Я. Добоша. Бельгійця обвинувачували за ст. 57 Кримінального кодексу (КК) УРСР, тобто в шпигунстві, та погрожували ув'язненням від 7 до 15 років. У кінцевому результаті студент пішов на поступки і 2 червня 1972 р. зачитав на організованій органами державної безпеки пресконференції завчасно підготовлену для нього заяву. У результаті після «зіння» його звільнили з-під арешту та депортували до Бельгії. Вже перебуваючи на Заході, разом із очільником СУМ Омеляном Ковалем студент опублікував ряд заяв, у котрих заперечував шпигунські наміри та причетність Центральної управи СУМ до його поїздки в УРСР (Ключко, 2023: 94–97).

Більшість із тих українських дисидентів, які були заарештовані в січні 1972 р., ніколи не бачилися з Я. Добошем. Разом із тим, перебуваючи в слідчому відділенні м. Львова, де утримували й С. Шабатуру, бельгійцю вдалося таємним способом розповісти їй про певні елементи проведених КДБ оперативно-розшукових заходів. Потрібно визнати, що арешт Я. Добоша став початком «генерального погрому» 1972–1973 рр., здійсненого кадебістами задля знищення мережі самвидаву, припинення виготовлення та поширення «Українського вісника» (Сегеда, Карпішина, 2020: 368).

Варто відзначити, що про події, які відбувалися у Радянському Союзі, майже відразу було опубліковано статті в українській емігрантській газеті у Сполучених Штатах Америки (США) «Свобода» (Svoboda, The Ukrainian Weekly). Вона є найстарішим у світі україномовним виданням, що публікується безперервно з 1893 р. Так, у одному з номерів за січень 1972 р. на перших сторінках було розміщено звернення Президії Світового Конгресу Вільних Українців (СКВУ), що тоді вважався координатором української громадськості в діаспорі: «На початку січня радянським режимом розпочато нову хвилю переслідувань та репресій. У Києві та Львові заарештовано дев'ятнадцять представників української інтелігенції, обвинувачених у “діяльності спрямованої на шкоду СРСР”. “Провиною” арештованих є їхнє намагання протистояти насильній русифікації України та наполягання на дотриманні радянським режимом власного законодавства і власної конституції. Щоб шанувалися права народів і гідність кожної людини відповідно до постанов Загальної декларації прав людини». Секретаріат СКВУ звернувся із закликом до всіх українських політичних, релігійних, громадських, наукових організацій та установ, щоб виступили на захист переслідуваних українських патріотів в УРСР (Свобода. 1972. № 13. С. 1).

Паралельно з подіями в Радянському Союзі у Нью-Йорку 21 січня 1972 р. відбулося засідання Президії Екзекутиви Українського Конгресового Комітету Америки (УККА) – безпартійної організації, яка представляла інтереси української громади США. Предметом для обговорення були події, пов'язані з новими репресіями, проведеними комуністичним режимом в Україні. Під час зустрічі обговорювалися плани щодо звернення окремим листом до президента Річарда Ніксона, інформуючи його про чергове порушення людських прав у СРСР та прохання до очільника США перейти до рішучих дій в обороні репресованих. Крім того, ще одне звернення повинно було надійти до американського представника в комісії з прав людини при Організації Об'єднаних Націй (ООН) – Ріти Гавзер. Ці та нові акції на американському й міжнародному форумах повинні були проводитися до моменту звільнення заарештованих і припинення репресій (Свобода. 1972. № 15. С. 1).

Так, у повідомленні Української Інформаційної Служби «Смолоскип», що було опубліковане на сторінках газети «Свобода», мова йшла про значну кількість заарештованих в Україні у січні 1972 р., що становило понад сто осіб (Свобода. 1972. № 27. С. 1). 11 лютого 1972 р. Координацій-

ним Комітетом Українських Жіночих Організацій Метрополії Нью-Йорку біля штаб-квартири ООН було проведено маніфестацію проти численних арештів представників української інтелігенції (Свобода. 1972. № 28. С. 1).

Українська Інформаційна Служба «Смолоскип» на початку 1970-х рр. разом з іншими громадськими організаціями активно долучалася до різноманітних заходів на підтримку політв'язнів. Разом із тим, Українська православна церква у Вашингтоні організовувала тематичні літературні вечори. Один із них відбувся в березні 1972 р. та був приурочений творчості заарештованих і переслідуваних в Україні письменників і митців. Очільник українського незалежного видавництва «Смолоскип» Осип Зінкевич самостійно підбирав твори для читання на цьому заході. У своєму щоденнику він згадував: «Підготовка та написання сценарію потребували багато роботи. З текстів самвидаву я відібрав уривки, цитати з творів, протестні заяви, зокрема авторства: В. Мороза, І. Дзюби, Л. Костенко, В. Стуса, І. Калинець, В. Чорновола». Окрім виступів, на літературних вечорах представлялися художні роботи репресованих українських митців (Клочко, 2023: 258).

В українському журналі «Визвольний шлях», який видавався у Лондоні емігрантською організацією Союз українців Великобританії влітку 1972 р. було розміщено інформацію про хвилю репресій проти українських дисидентів. У № 6–7 цього часопису за червень–липень 1972 р. під рубрикою «Жертви московського терору в Україні» помістили фотознімки заарештованих І. Світличного, І. Дзюби, Є. Сверстюка, В. Чорновола, В. Стуса та ін. Окрім жертв генерального погрому тут же редактори журналу розмістили портрети представників української інтелігенції, що залишалися на волі, – перекладача Григорія Кочура, літературознавця Леоніда Коваленка, освітянина Євгена Лазаренка та колишнього політв'язня Володимира Леонюка. Це свідчило про певну недостатність та неточність отримуваної українською еміграцією інформації про проведені арешти (Влада УРСР і закордонні українці, 2017: 264).

У 1972 р. за сприяння українців Б. Потапенка, В. Андрушків, В. Витвицького, М. Зарицької у м. Детройт (США) було створено правозахисну організацію Комітет оборони переслідуваних в Україні; однією з причин для її заснування стали масштабні арешти української інтелігенції у 1972 р. З-поміж перших ініціатив організації було зібрання підписів під петиціями на захист В. Чорновола, В. Мороза, І. Дзюби, Є. Сверстюка, І. Світличного. У лютому 1972 р. ці документи вже

були надіслані до ООН, Конгресу і Сенату США, а також до посольства та уряду СРСР. Протягом 1972 р. в українських церквах у Детройті було організовано «День молитви» за український народ та політв'язнів; Комітет 5 травня влаштував першу правозахисну прес-конференцію, присвячену репресіям на території України. Під тиском діаспорян губернатор штату Мічиган В. Міллікен, мер Детройта Р. Гіббс та мер м. Дірборн О. Габбард проголосили день 7 травня Українським днем свободи; цього дня в Детройті відбулася чисельна демонстрація на захист українських політв'язнів (Паска, 2016: 121–122; Рух опору в Україні, 2012: 352).

Масові акції в середовищі діаспори проти арештів українських дисидентів продовжувалися і в 1973 р. Зокрема, 26 серпня цього року в Лондоні під час конференції Антибільшовицького блоку народів (АБН) на Трафальгарській площі відбулася п'ятитисячна хода українських демонстрантів. Очільник Антибільшовицького блоку народів (АБН) Ярослав Стецько закликав українців боротися за визволення В. Мороза, Ю. Шухевича, В. Чорновола (Паска, 2016: 121–122).

Дослідник Р. Сіромський звертає значну увагу на діяльність Комісії прав людини Світового конгресу вільних українців (СКВУ), яка активізувалася активність саме після хвилі репресій 1972 р. Біля витоків Комісії прав людини стояли такі видні діячі СКВУ, як його президент Веніамін Кушнір, редактор газети «Свобода» у США Михайло Сосновський та сенатор із Канади Павло Юзик. З їх ініціативи в січні 1972 р. було сформовано Комісію із постійним місцем осідку в м. Торонто (Канада). Головою структури став П. Юзик, а її метою – збір матеріалів про порушення прав людини в Україні із метою здійснення правозахисної та інформаційної діяльності на міжнародній арені. У подальшому, після реформатування Комісії, вона встановила зв'язки із міжнародними правозахисними організаціями Amnesty International та Freedom House, активізувала співпрацю з діаспорними структурами. Саме Комісія прав людини запропонувала щорічно відзначати 12 січня «День солідарності з українськими політв'язнями». Із її фондів було виділено 2 тис. доларів на друк інформаційних матеріалів про судочинство в УРСР, справ жертв хвилі арештів 1972 р. Н. Строкатої, Ю. Шухевича, Ірини та Ігоря Калинців та ін. В ООН та органи влади країн Заходу було направлено меморандуми з тисячами підписів і закликами звільнити українських політичних в'язнів (Сіромський, 2021: 81–83).

Українські діаспорні структури намагалися чинити безпосередній вплив на українське су-

спільство та владні органи радянського режиму шляхом надсилання документів про здійснювані проти дисидентів репресії через поштові канали. Зокрема, у вересні 1972 р. КДБ при РМ УРСР було зафіксовано надходження з Мюнхена поштових відправлень із «документами націоналістичного характеру» на адреси низки редакцій газет і журналів, вищих навчальних закладів і бібліотек Києва, Львівської, Закарпатської та інших областей. У числі матеріалів, які відправлялися в Україну, були документи з описом репресивної хвилі 1972 р. – статті «Неосталінська хвиля московського терору в Україні», «Московські самодури лютують», «Наступальний курс воронів московського імперіалізму», «Хроніка акцій української еміграції на захист нескорених на Україні», «Акції у вільному світі на захист переслідуваних на Україні тривають», а також праці заарештованих дисидентів Є. Сверстюка та В. Чорновола. Як свідчить інформаційне повідомлення керівництва українського республіканського КДБ на адресу ЦК КПУ, значне місце в цих матеріалах відводилося «злісним антирадянським вигадкам з приводу обставин, пов'язаних із арештом емісара ОУН Я. Добоша і деяких осіб з числа націоналістичних елементів, що проживають в Україні» (Влада УРСР і закордонні українці, 2017: 253–254).

Висновки. Хвиля репресій 1972–1973 рр. стала одним із наймасштабніших ударів радянської каральної системи по українському дисидентському руху, що засвідчило прагнення тоталітарного режиму остаточно придушити будь-які прояви національного і культурного опору. У цих умовах саме українська діаспора виступила потужним чинником міжнародної солідарності з переслідуваними інтелектуалами, митцями та правозахисниками в УРСР. Її активність проявилася у широкій інформаційній, організаційній та правозахисній діяльності.

Важливу роль відіграли структури СКВУ, УККА, Української інформаційної служби «Смолоскип», а також численні громадські об'єднання й церковні організації, які організовували маніфестації, прес-конференції, культурно-просвітницькі заходи та звернення до міжнародних інституцій, зокрема ООН, Конгресу США, Amnesty International. Створення спеціалізованих об'єднань, таких як Комітет оборони переслідуваних в Україні у Детройті та Комісія прав людини при СКВУ, надало цій діяльності системності та стало важливим етапом структурування українського правозахисного руху за межами батьківщини.

Завдяки зусиллям діаспорних середовищ питання про порушення прав людини в Україні

набуло міжнародного розголосу, а імена українських політв'язнів – Василя Стуса, В'ячеслава Чорновола, Івана Дзюби, Євгена Сверстюка, Ірини та Ігоря Калинців, Стефанії Шабатури та ін. – стали відомими на світовій арені. Діяльність українських емігрантських організацій сприяла не лише формуванню об'єктивнішого уявлення про

стан свободи слова і совісті в СРСР, але й підживлювала моральну стійкість дисидентського руху всередині України. Активна позиція української діаспори в роки репресивної хвилі 1972–1973 рр. засвідчила її роль як важливого комунікатора між українським визвольним рухом і міжнародною спільнотою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арешти Чорновола, Світличного, Дзюби та інших в Україні викликають протестні акції. *Свобода*. 1972. 21 січня. № 13. С. 1.
2. В Україні заарештовано понад 100 осіб. Серед заарештованих є Ірина Стасів і Стефанія Шабатура. *Свобода*. 1972. 10 лютого. № 27. С. 1.
3. Влада УРСР і закордонні українці (1950–1980-ті рр.): Документи і матеріали / Упор. В. Даниленко. К.: Смолоскип, 2017. 656 с.
4. Галузевий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ). Ф. 16. Спр. 1032. 369 арк.
5. Данилюк Ю., Бажан О. Опозиція в Україні (друга половина 50-х – 80-ті рр. XX століття). Київ: Рідний край, 2000. 616 с.
6. Зайцев Ю. Друга хвиля погрому антирежимної опозиції (1972–1973). *Новітня доба*. 2015–2016. Вип. 3–4. С. 112–121.
7. Ключко Р. Невидима битва. Як дисиденти боролися за незалежність України. Київ: Віхола, 2023. 288 с.
8. Паска Б. Феномен міжнародних кампаній на захист українського дисидента Валентина Мороза (1970–1979 рр.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Історія*. 2016. Вип. 1. Ч. 4. С. 120–128.
9. Розгортається могутня акція протестів проти нових репресій в Україні. *Свобода*. 1972. 25 січня. № 15. С. 1.
10. Рух опору в Україні: 1960–1990. Енциклопедичний довідник. К.: Смолоскип, 2012. 896 с.
11. Сегеда Р., Карпішина Д. Репресії проти авторів «Українського вісника» 1972–1973 рр. *Збірник наукових праць за матеріалами всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Тоталітаризм як система знищення національної пам'яті», 11–12 червня 2020 року*. Львів, 2020. С. 366–369.
12. Сіромський Р. Права людини в УРСР у публічному просторі та зовнішній політиці Канади (1945–1991 рр.). Дис. ... док. іст. наук: 07.00.01; 07.00.02. Львів, 2021. 460 с.
13. Українські жінки в Нью-Йорку протестують проти нових переслідувань в Україні. *Свобода*. 1972. 11 лютого. № 28. С. 1.

REFERENCES

1. Areshty Chornovola, Svitlychnoho, Dziuby ta inshykh v Ukraini vyklykaiut protestni aksii [Arrests of Chornovil, Svitlychny, Dziuba and others in Ukraine spark protests]. (1972) *Svoboda*, January 21, 13. 1. [in Ukrainian].
2. V Ukraini zaarrestovano ponad 100 osib. Sered zaarrestovanykh ye Iryna Stasiv i Stefaniia Shabatura [Over 100 people arrested in Ukraine. Among those arrested are Iryna Stasiv and Stefaniya Shabatura]. (1972) *Svoboda*, February 10, 27. 1. [in Ukrainian].
3. Vlada URSR i zakordonni ukraintsi (1950–1980-ti rr.): Dokumenty i materialy [The Government of the Ukrainian SSR and Ukrainians Abroad (1950s–1980s): Documents and Materials] (2017) / Upor. V. Danylenko. Kyiv: Smoloskyp. 656. [in Ukrainian].
4. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy (HDA SBU) [Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine (SSA SSU)]. F. 16. Spr. 1032. 369.
5. Danyliuk Yu., Bazhan O. (2000) Opozytsiia v Ukraini (druha polovyna 50-kh – 80-ti rr. XX stolittia) [Opposition in Ukraine (second half of the 1950s – 1980s)]. Kyiv: Ridnyi krai. 616. [in Ukrainian].
6. Zaitsev Yu. (2015–2016) Druha khvyliia pohromu antyrezhymnoi opozytsii (1972–1973) [The second wave of pogroms against the anti-regime opposition (1972–1973)]. *Novitnia doba – Modern times*, 3–4. 112–121. [in Ukrainian].
7. Klochko R. (2023) Nevydyma bytva. Yak dysydynty borolysia za nezalezhnist Ukrainy [Invisible Battle: How Dissidents Fought for Ukraine's Independence]. Kyiv: Vikhola. 288. [in Ukrainian].
8. Paska B. (2016) Fenomen mizhnarodnykh kampanii na zakhyst ukrainskoho dysydynta Valentyna Moroza (1970–1979 rr.) [The phenomenon of international campaigns in defense of Ukrainian dissident Valentyn Moroz (1970–1979)]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriiia Istoriia – Scientific notes of the Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University. History series*, 1 (4). 120–128. [in Ukrainian].
9. Rozghortaietsia mohutnia aksiia protestiv proty novykh represii v Ukraini [A powerful protest action against new repressions is unfolding in Ukraine]. (1972) *Svoboda*, January 25, 15. 1. [in Ukrainian].
10. Rukh oporu v Ukraini: 1960–1990. Entsyklopedychnyi dovidnyk [The Resistance Movement in Ukraine: 1960–1990. Encyclopedic Reference]. (2012) Kyiv: Smoloskyp. 896. [in Ukrainian].
11. Shcheda R., Karpishyna D. (2020) Represii proty avtoriv «Ukrainskoho visnyka» 1972–1973 rr. [Repressions against the authors of the Ukrainian Herald in 1972–1973]. *Zbirnyk naukovykh prats za materialamy vseukrainskoi nauково-praktychnoi*

konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu «Totalitaryzm yak systema znyshchennia natsionalnoi pamiaty», 11–12 chervnia 2020 roku – Collection of scientific papers based on the materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference with international participation "Totalitarianism as a system of destruction of national memory", June 11–12, 2020. Lviv. 366–369. [in Ukrainian].

12. Siromskyi R. (2021) Prava liudyny v URSS u publichnomu prostori ta zovnishnii politytsi Kanady (1945–1991 rr.) [Human rights in the Ukrainian SSR in the public sphere and Canadian foreign policy (1945–1991)]. Dys. ... dok. ist. nauk: 07.00.01; 07.00.02. Lviv. 460. [in Ukrainian].

13. Ukrainski zhinky v Niu-Yorku protestuiut proty novykh peresliduvan v Ukraini [Ukrainian women in New York protest new persecution in Ukraine]. (1972) *Svoboda*, February 11, 28. 1. [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025

Дата публікації: 19.12.2025